

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MACIEJ SZPUNAR
esitatud 10. märtsil 2021¹

Kohtuasi C-13/20

Top System SA
versus
État belge

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud cour d'appel de Bruxelles (Brüsseli apellatsioonikohus, Belgia))

Eelotsusetaotlus – Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused – Direktiiv 91/250/EMÜ – Arvutiprogrammide õiguskaitse – Artikli 5 lõige 1 – Erandid piiratud toimingutest – Vigade parandamiseks vajalikud toimingud – Artikkel 6 – Arvutiprogrammi dekompileerimine

Sissejuhatus

1. Kõnesolev kohtuasi annab Euroopa Kohtule uue võimaluse käsitleda arvutiprogrammide õiguskaitse eripärasid. Ehkki nii liidu õiguses² kui ka rahvusvahelises õiguses³ on kinnitatud, et arvutiprogrammid on autoriõigusega kaitstud kui kirjandusteosed, on neil võrreldes viimastega siiski mitu eripära. Nende eripära kaitsealuste objektidena peegeldub selle kaitse mehhanismides, mis on autoriõiguse üldeeskirjadest sedavõrd erinevad, et teatud autorid räägivad, et tegelikult on tegu *sui generis* kaitsekorraga.⁴

2. Esiteks ei ole arvutiprogrammid mitte üksnes praktilise eesmärgiga, vaid sellel praktilisel eesmärgil on ka väga eriline iseloom: panna tööle arvutid. Nimelt koosneb niisugune programm käskude kogumist, mida arvuti täidab ja mis võimaldavad seeläbi arvutil teatud ülesandeid täita.⁵ Järelikult ei ole arvutiprogrammid erinevalt kõikidest teistest autoriõigusega kaitstud objektide kategooriatest ette nähtud inimtaju kaudu kasutamiseks. Esimesi arvutiprogramme käsitleti muuseas masina enda lisatarvikutena ning alles järk-järgult muutus tarkvara (*software*) riistvarast (*hardware*) iseseisvaks.⁶

¹ Algkeel: prantsuse

² Vt käesoleva ettepaneku punkt 9.

³ Vt Ülemaailmse Intellektuaalomandi Organisatsiooni (WIPO) Genfis 20. detsembril 1996 vastu võetud autoriõiguse lepingu artikkel 4.

⁴ Vt eelkõige Markiewicz, R., *Ilustrowane prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Warszawa, 2018, lk 463. Teised autorid liigitavad arvutiprogramme „kirjutisteks seaduse jõul“ („écrits par détermination de la loi“), vt Vivant, M., Bruguière, J.-M., *Droit d'auteur et droits voisins*, Dalloz, Paris, 2015, lk 183.

⁵ Janssens, M.-Ch., „The Software Directive“, teoses Stamatoudi, I., ja Torremans, P., *EU Copyright Law. A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2014, lk-d 89–148, eriti lk 93.

⁶ Bing, J., „Copyright Protection of Computer Programs“, teoses Derclaye, E., (toim), *Research Handbook on the Future of EU Copyright*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2009, lk-d 401–425, eriti lk 401.

3. Teatud olukordades, mis võivad autoriõiguse seisukohast olla asjakohased, võib arvutiprogrammi arvesse võtmine inimese poolt küll tõepoolest olla kasulik, näiteks konkureeriva või täiendava programmi loomiseks. Põhimõtteliselt aga ei „võta“ programmi „arvesse“ siiski mitte kasutaja, vaid arvuti, ja täidab seda. Kasutaja jaoks ei ole seega tarvilik mitte arvutiprogramm ise, vaid funktsioonid, mida see programm võimaldab arvutil teostada. See muudab arvutiprogrammid pigem patendiga kaitstud leiutiste kui autoriõigusega kaitstud „klassikaliste“ teoste sarnaseks.

4. Sellest esimesest arvutiprogrammide omadusest tuleneb teine omadus, nimelt nende avaldumisviis. Kuivõrd arvutiprogramm ei ole mõeldud mitte inimesele, vaid masinale, peab see olema väljendatud viisil, mis oleks arusaadav masinale. See väljendusviis on kahendkood, „kirje“, mis piirdub kahe märgiga, mida tähistatakse tavaliselt numbritena 0 ja 1, kuid see väljendus on taas inimeste kasutuseks mõeldud kokkulepe. Arvuti protsessor „loeb“ neid märke elektripinge erinevate väärtustena.

5. Kui nn „esimese põlvkonna“ arvutite programmid olid tihti programmeeritud otse kahendsüsteemis, siis kaasaegsed programmid on selgelt liiga keerukad sellisel kujul loomiseks või isegi lugemiseks. Seega on olemas programmeerijad, nn „kõrgkeeled“, mis sisaldavad erinevaid käsklusi arvutitele ja mis on kodeeritud loomulikule keelele sarnaste väljendusvahendite kujul ning mida inimene võib seega tajuda ja mis on arusaadav nendele, kes neid keeli oskavad. Sellises programmeerimiskees loodud arvutiprogramm moodustab „lähtekoodi“. See lähtekood „kompileeritakse“ seejärel vastava tarkvara abil, mida kutsutakse „kompilaatoriks“, „objektkoodiks“ või „masinakoodiks“, see tähendab vormi, mida saab tunda ja täita arvuti.⁷

6. Siiski edastatakse praktikas arvutiprogramme üldiselt kasutajatele ainuüksi objektkoodi kujul. See võimaldab kasutada neid programme nende täitmise teel arvutis, kuid ei võimalda teada saada nende sisu, mis on autoriõigusega kaitstud teose puhul ebatavaline. Küsimus, kas – ja vajaduse korral mil määral – on arvutiprogrammi kasutajal õigus transleerida selle programmi objektkoodi lähtekoodiks (niisugust toimingut nimetatakse „dekompileerimiseks“), et saada teada selle sisu, ongi käesoleva kohtuasja keskmes.

7. See küsimus viib meid kolmanda omaduse juurde, mis iseloomustab arvutiprogramme kui autoriõigusega kaitstud objekte: seos selle kaitse ja klassikalise autoriõiguse põhimõtte vahel, mille kohaselt see õigus ei kaitse mitte ideid, vaid üksnes nende väljendust. See põhimõte peegeldab autoriõiguse olemuslikku eesmärki, milleks ei ole aidata kaasa mitte üksnes loomingule, kaitstes autorite loomingulist tööd, vaid ka levitamisele ja ideede kättesaadavusele, vältides nende monopoliseerimist, mistõttu nendest saaks sündida uus looming. Asjaolu, et tavapärasel kujul avaldatavate arvutiprogrammide väljendus ei ole inimesele tajutav, võimaldab aga varjata nende programmide aluseks olevaid ideid, andes nõnda nende autoritele kaitse, mis läheb kaugemale autoriõiguse eesmärkidega õigustatud kaitsest.⁸ Niisiis moodustavad arvutiprogrammid ainsa kaitstud teoste kategooria, mille puhul on juurdepääs nende aluseks olevatele ideedele võimatu lihtsa meelelise analüüsi kaudu, mis ei eelda autori ainuõiguse alla kuuluvaid toiminguid.⁹

⁷ Või täpsemalt teatud ülesehitusega protsessor, sest igat liiki protsessoril on oma objektkoodi käsud ning erinevat liiki protsessor neid ei täida.

⁸ Vt eelkõige Karjala, D.S., „Copyright Protection of Computer Documents, Reverse Engineering and Professor Miller“, *University of Dayton Law Review*, 1994, kd 19, lk-d 975–1020.

⁹ Shemtov, N., *Beyond the Code. Protection of Non-Textual Features of Software*, Oxford University Press, Oxford, 2017, lk 28. Pikemat arutlust idee ja väljenduse vahelise vastanduse kohta autoriõiguse raames ning selle kohaldamise kohta arvutiprogrammide suhtes vt iseäranis selle teose lk-d 102–127.

8. Need sissejuhatavad selgitused paistavad mulle vajalikud selleks, et asetada käesolev kohtuasi eripärasesse konteksti, mis iseloomustab arvutiprogrammide kaitset autoriõigusega. Selle kohtuasja võtmeküsimus, nimelt õigus programmi dekompileerida, ei tekiks mitte ühegi teise kaitstud objektide kategooria puhul, lihtsal põhjusel, et muudesse kategooriatesse kui arvutiprogrammid kuuluvate teoste sisule juurde pääsemiseks ei ole dekompileerimise toiming ega ükski muu analoogne toiming vajalik.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

9. Nõukogu 14. mai 1991. aasta direktiivi 91/250/EMÜ arvutiprogrammide õiguskaitse kohta¹⁰ artikkel 1 sätestab:

„1. Vastavalt käesoleva direktiivi sätetele kaitsevad liikmesriigid arvutiprogramme autoriõigusega kui kirjandusteoseid Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni tähenduses. Käesoleva direktiivi kohaldamisel hõlmab termin „arvutiprogrammid“ nende väljatöötamisele eelnevaid materjale.

2. Käesoleva direktiivi kohast kaitset kohaldatakse arvutiprogrammi kõigi avaldumisvormide suhtes. Arvutiprogrammi kõigi elementide, sealhulgas selle liideste aluseks olevad ideed ja põhimõtted ei ole kaitstud autoriõigusega käesoleva direktiivi alusel.

3. Arvutiprogramm on kaitstud, kui see on algupärane selles mõttes, et tegemist on autori enda intellektuaalse loominguga. Kaitse kohaldamise otsuse tegemisel ei kohaldata muid kriteeriume.“

10. Selle direktiivi artikli 4 punktides a ja b on ette nähtud:

„Arvestades artiklite 5 ja 6 sätteid, hõlmavad õiguste omaniku ainuõigused artikli 2 tähenduses õigust teostada või keelata järgmisi toiminguid:

- a) arvutiprogrammi osaline või täielik ajutine või alaline reprodutseerimine mis tahes vahendite abil ja mis tahes vormis. Kui selline reprodutseerimine on vajalik arvutiprogrammi laadimiseks, kuvamiseks, käivitamiseks, edastamiseks või salvestamiseks, on nendeks toiminguteks vaja õiguste omaniku luba;
- b) arvutiprogrammide tõlkimine, kohandamine, korrastamine või muul moel muutmine ja nende toimingute tulemuste reprodutseerimine, ilma et see piiraks programmi muutva isiku õigusi.“

11. Nimetatud direktiivi artikli 5 lõikes 1 on sätestatud:

„Konkreetsete lepingutingimuste puudumisel ei ole artikli 4 punktides a ja b osutatud toiminguteks vaja õiguste omaniku luba, kui sellised toimingud on vajalikud selleks, et arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isik saaks seda vastavalt tema otstarbele kasutada, kaasa arvatud selle vigade parandamiseks.“

¹⁰ EÜT 1991, L 122, lk 42; ELT eriväljaanne 17/01, lk 114.

12. Lõpetuseks on selle direktiivi artiklis 6 „Dekompileerimine“ sätestatud:

„1. Õiguste omaniku luba ei nõuta, kui koodi reprodutseerimine ja selle vormi tõlkimine artikli 4 punktide a ja b tähenduses on vältimatu, et saada teavet, mis on vajalik sõltumatult loodud programmi ja teiste programmide koostalitusvõime saavutamiseks eeldusel, et täidetud on järgmised tingimused:

- a) neid toiminguid teostab litsentsi omanik või mõni muu isik, kellel on õigus kasutada programmi koopiat, või seda teeb nende nimel vastavat luba omav isik;
- b) koostalitusvõime saavutamiseks vajalik teave ei olnud punktis a nimetatud isikutele varem vabalt kättesaadav ja
- c) selliste toimingute puhul piirduakse selliste algupärase programmi osadega, mis on koostalitusvõime saavutamiseks vajalikud.

2. Lõike 1 sätete kohaldamisel saadud teavet ei või nimetatud sätete kohaselt:

- a) kasutada muul otstarbel, kui sõltumatult loodud arvutiprogrammi koostalitusvõime saavutamiseks;
- b) anda teistele, kui see ei ole vajalik sõltumatult loodud arvutiprogrammi koostalitusvõime saavutamiseks ega
- c) kasutada oma väljundilt märkimisväärselt sarnase arvutiprogrammi väljatöötamiseks, tootmiseks või turustamiseks ega muudeks autoriõigusi rikkuvateks toiminguteks.

3. Vastavalt Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni sätetele ei või käesoleva artikli sätteid tõlgendada viisil, mis võimaldaks seda kohaldada nii, et see kahjustaks põhjendamatult õiguste omaniku õigustatud huve või oleks vastuolus arvutiprogrammi tavapärase kasutamisega.“

13. Direktiiv 91/250 tunnistati kehtetuks 24. maist 2009, vastavalt direktiivi 2009/24/EÜ artiklile 10.¹¹ Põhikohtuasja asjaolude suhtes kehtib *ratione temporis* siiski direktiiv 91/250. Pealegi ei ole selle direktiivi asjakohaseid sätteid muudetud.

Belgia õigus

14. Direktiivi 91/250 artiklid 4, 5 ja 6 võeti Belgia õigusesse sisuliselt sõna-sõnalt üle 30. juuni 1994. aasta seaduse, millega võetakse Belgia õigusesse üle nõukogu 14. mai 1991. aasta direktiiv 91/250/EMÜ arvutiprogrammide õiguskaitse kohta,¹² artiklitega 5, 6 ja 7.

¹¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2009. aasta direktiiv arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (ELT 2009, L 111, lk 16).

¹² *Moniteur belge*, 27.7.1994, lk 19315.

Asjaolud, menetlus ja eelotsuse küsimused

15. Selor (Föderaalne avaliku teenistuse personali valiku büroo) on Belgia avalik-õiguslik asutus, mis ühendati föderaalse avalik-õigusliku strateegia ja nõustamise teenistusega, mille ülesandeks on erinevate avalik-õiguslike haldusasutuste teenistuste tulevaste töötajate valimine ja nõustamine. Põhikohtuasja menetluse pooleks on État belge (Belgia riik).

16. Belgia õiguse alusel asutatud äriühing Top System SA tegeleb tarkvaraarendusega ja osutab oma klientidele erinevaid infotehnoloogia teenuseid. Ta on mitu aastat teinud koostööd Seloriga.

17. Top System on eelkõige loonud mitu rakendust, mis on arendatud Selori tellimusel, sealhulgas „SWA“ (Selor Web Access), mida nimetatakse ka „eRecruiting“. Need rakendused koosnevad esiteks n-ö tellimustööna valminud elementidest, mis vastavad just Selori konkreetsetele vajadustele ja nõuetele, ning teiseks elementidest, mille Top System on välja võtnud tema loodud programmist „TSF“ („Top System Framework“). Üks TSFi osadest on „DGE“ (DataGridEditor). Seloril on Top Systemi arendatud rakenduste kasutuslitsents.

18. Selor ja Top System sõlmisid 6. veebruaril 2008 teenuste lepingud, millest ühe ese oli uue arenduskeskkonna installimine ja konfiguratsioon ning Selori rakenduste lähtekoodide integreerimine ja siirdamine sellesse uude keskkonda. 2008. aasta juunist oktoobrini toimus e-kirjavahetus teatud rakendusi, eelkõige rakendust eRecruiting, puudutavate probleemide teemal.

19. Sellele järgnes kohtuvaidlus Brüsseli kaubanduskohtutes (Belgia). Nimelt esitas Top System 6. juulil 2009 Selori ja Belgia riigi vastu hagi tribunal de commerce de Bruxelles'ile (Brüsseli kaubanduskohus, Belgia), paludes sisuliselt tuvastada, et Selor on decompileerinud raamtarkvara TSF. Top System väitis eelkõige, et rikutud on tema ainuõigusi TSFi suhtes, ning palus mõista Selorilt ja Belgia riigilt välja kahjuhüvitis. Kohtuasi saadeti edasi Tribunal de première instance de Bruxelles'ile (Brüsseli esimese astme kohus, Belgia), mis leidis, et kahju hüvitamise nõue oli põhjendamatu.

20. Top System esitas selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtusse. Selles kohtus tunnistas Selor, et selleks, et lülitada välja puudulik funktsioon, decompileeris ta osa TSFist, mille funktsioonid olid integreeritud Selori rakendustesse. Selori väitel oli tal see decompileerimine lubatud esiteks lepingu alusel – selle väite lükkab eelotsusetaotluse esitanud kohus põhjendamatu tõttu tagasi – ning teiseks direktiivi 91/250 artikli 5 lõike 1 üle võtnud õigusnormide alusel. Top System seevastu väidab, et arvutiprogrammi decompileerimine on väljaspool lepingut lubatud üksnes selle direktiivi artikli 6 alusel ning mitte vigade parandamiseks, vaid sõltumatute programmide koostalitusvõime saavutamise eesmärgil – vaieldes samal ajal vastu mis tahes vigade esinemisele tema tarkvarades.

21. Neil asjaoludel otsustaski cour d'appel de Bruxelles (Brüsseli apellatsioonikohus, Belgia) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas [direktiivi 91/250] artikli 5 [lõiget] 1 tuleb tõlgendada nii, et see võimaldab arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isikul arvutiprogrammi või selle osa decompileerida, juhul kui decompileerimine on vajalik selleks, et parandada programmi toimimist mõjutavaid vigu, kaasa arvatud juhul, kui parandus seisneb sellise funktsiooni välja lülitamises, mis takistab selle rakenduse toimimist, mille osa asjaomane programm on?

2. Kui vastus on jaatav, siis kas täidetud peavad olema ka direktiivi [91/250] artiklis 6 ette nähtud tingimused või muud tingimused?“

22. Eelotsusetaotlus saabus Euroopa Kohtusse 14. jaanuaril 2020. Kirjalikud seisukohad esitasid põhikohtuasja pooled ja Euroopa Komisjon. Arvestades praegust tervisekriisiga seotud olukorda, otsustas Euroopa Kohus kohtuistungil tühistada. Menetlusosalised vastasid kirjalikult Euroopa Kohtu esitatud küsimustele.

Analüüs

Esimene eelotsuse küsimus

23. Esimese eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 91/250 artikli 5 lõige 1 võimaldab arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isikul seda arvutiprogrammi dekompileerida, juhul kui dekompileerimine on vajalik selleks, et parandada programmi toimimist mõjutavaid vigu. Eelotsusetaotlusest nähtub, et selle kohtu kahtlused tulenevad eelkõige Top Systemi esitatud argumendist, mille kohaselt on arvutiprogrammi dekompileerimine lubatud ainuüksi selle direktiivi artiklis 6 ette nähtud juhul¹³ ning on järelikult välistatud selle direktiivi artikliga 5 hõlmatud juhtudel. Sellele küsimusele vastamiseks on tarvis analüüsida arvutiprogrammi autoriõiguse omaja õigusi seoses selle programmi õiguspäraselt omandanud isikuga.

Arvutiprogrammi õiguste omaja ja selle õiguspäraselt omandanud isiku vaheline suhe

24. Kõigepealt olgu märgitud, et direktiivi 91/250 artikkel 4 näeb ette, et autoriõiguse omajal on ennetavalt¹⁴ ainuõigused oma arvutiprogrammi suhtes. Esimene nendest õigustest on reprodutseerimisõigus, mis on piiritletud iseäranis laialt, sest see ei hõlma mitte üksnes mis tahes vormis alalist või ajutist reprodutseerimist, vaid ka programmi kasutamiseks vajalikke reprodutseerimistoiminguid. Vastupidi teistele teosekategoriatele, vähemasti nendele, mida levitatakse nende endi andmekandjal, vajab arvutiprogramm aga selle kasutamiseks alati, olgu või ajutiselt, reprodutseerimist arvuti mälus. Autoriõiguse omaja ainuõigused kujutavad seega arvutiprogrammide osas sügavamat sekkumist kasutaja erasfääri kui teiste kaitstud objektide kategooriate puhul, sest need nõuavad *de facto* asjaomase õiguste omaja luba isegi pelgaks programmi kasutamiseks. Direktiivis 91/250 ei ole aga sätestatud direktiivi 2001/29/EÜ¹⁵ artikli 5 lõikes 1 ja lõike 2 punktis b ette nähtud eranditega samaväärseid erandeid.

25. Teiseks annab direktiiv 91/250 autoriõiguse omajale ainuõiguse terve rea toimingute suhtes, mis puudutavad arvutiprogrammi muutmist, sealhulgas „nende toimingute tulemuste reprodutseerimist“. Ka sel puhul on õiguste omaja õigused iseäranis ulatuslikud võrreldes klassikaliste autoriõiguse lahendustega, mille kohaselt teose muutmine võib minna autori ainuõiguse alla üksnes muutmise tulemuse avalikkusele kättesaadavaks tegemise kaudu.

¹³ Nimelt dekompileeritud programmist sõltumatult loodud arvutiprogrammi koostalitusvõime tagamiseks.

¹⁴ Omajal on „õigus teostada või keelata“.

¹⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2001. aasta direktiiv autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas (EÜT 2001, L 167, lk 10; ELT eriväljaanne 17/01, lk 230).

26. Niisiis ei hõlma autoriõiguse omaja ainuõigus arvutiprogrammi suhtes mitte üksnes autoriõiguse raames klassikalisi teose kasutamise toiminguid, vaid ka selle teose kasutamist kasutaja erasfääris.

27. Kolmandaks kehtestab direktiiv 91/250 levitamisõiguse, mida käesolev kohtuasi ei puuduta.

28. Sellist autoriõiguse omaja õiguste laia tõlgendust on siiski piiratud selles osas, mis puudutab tema suhteid tema arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isikuga. Direktiivi 91/250 artikli 4 sissejuhatava lause kohaselt on omajale nimelt antud ainuõigused, „arvestades [selle direktiivi] artiklite 5 ja 6 sätteid“. Seega, kuigi need artiklid on esitatud kui erandid ainuõigustest¹⁶, moodustavad need tegelikult nende õiguste piirid. Kõnealuse direktiivi artikli 5 lõike 1 kohaselt ei ole aga selle direktiivi artikli 4 punktides a ja b osutatud toiminguteks – nimelt programmi reprodutseerimiseks ja mis tahes vormis muutmiseks – vaja õiguste omaja luba, kui need toimingud on vajalikud selleks, et arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isik saaks seda kasutada, kaasa arvatud selle vigu parandada.

29. Direktiivi 91/250 artikli 5 lõikes 1 on aga sätestatud oma tingimus, nimelt see, et arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isiku toimingute suhtes selle programmi kasutamisel ei kehti omaja ainuõigus „konkreetsete lepingutingimuste puudumisel“.

30. Kokkuvõttes on direktiivi 91/250 artikli 4 punktide a ja b tegelik tulemus see, et see võimaldab arvutiprogrammi autoriõiguse omajal määrata suhetes tema programmi õiguslikult omandanud isikuga lepingu teel üksikasjalikult kindlaks eeskirjad, kuidas see omandaja programmi kasutada võib. Nende lepingutingimuste puudumisel on omandaja seevastu vaba tegema toiminguid, mis kuuluvad põhimõtteliselt autoriõiguse omaja ainuõiguse alla, tingimusel, et ta kasutab seda programmi vastavalt selle otstarbele, mis hõlmab vigade parandamist.

31. Lisaks on küll tõsi, et direktiivi 91/250 põhjenduses 17 on märgitud, et „õiguspäraselt omandatud programmi koopia kasutamiseks vajalikku laadimist ja käivitamist ning programmi vigade parandamist ei või lepinguga keelata“. Siiski tuleb nentida, et selle direktiivi õigustloova osa analüüs viib vastupidise järelduseni. See direktiiv mitte üksnes ei sisalda ühtegi sõnaselget sätet, mis vastaks sellele põhjendusele, vaid ei võimalda isegi sellele põhjendusele vastavat tõlgendust. Ainus direktiivi 91/250 säte, mis võiks arvesse tulla, nimelt artikli 5 lõige 1, käsitleb kõiki selle direktiivi artikli 4 punktides a ja b loetletud toiminguid samamoodi. See säte ei jäta seega mingit tõlgendusruumi, mis võimaldaks jätta teatud toimingud, see tähendab arvutiprogrammi laadimine ja käivitamine ning vigade parandamine, välja kõnealuse direktiivi artikli 5 lõikes 1 sisalduva konkreetseid lepingutingimusi käsitleva tingimuse alt. Kuigi direktiivi põhjendused võivad suunata neid põhjendusi peegeldavate sätete tõlgendamist, puudub neil aga õigustloov väärtus, mis võimaldaks neil asendada sätteid, mida ei ole olemas, või viia *contra legem* tõlgendamiseni.

32. See peab seda enam paika sellepärast, et direktiivi 91/250 artikli 9 lõike 1 teine lause sätestab sõnaselgelt, et õigustühised on kõik lepingutingimused, mis on vastuolus selle direktiivi artikliga 6 ning artikli 5 lõigetega 2 ja 3. Asjaolu, et liidu seadusandja ei nimetanud seal kõnealuse direktiivi artikli 5 lõiget 1, saab seega pidada üksnes tahtlikuks.

¹⁶ Direktiivi 91/250 artikli 5 pealkiri on „Erandid piiratud toimingutest“.

33. On võimalik – nagu komisjon väidab oma vastuses küsimusele, mille Euroopa Kohus selle kohta esitas –, et direktiivi 91/250 põhjendus 17 peegeldab selle direktiivi algse ettepaneku¹⁷ sõnastust. Selles ettepanekus tehti artikli 5 lõikes 1 nimelt vahet poolte vahel läbi räägitud litsentsilepingute ja nn „liitumislepingute“ vahel, kus arvutiprogrammi omandaja lepinguvabadus piirdus valikuga, kas leping sõlmida. Komisjoni sõnul puudutas põhjenduses 17 nimetatud keeld ainult seda teist lepingute kategooriat. Sellegipoolest ei ole lõpuks vastu võetud direktiivi 91/250 artikli 5 lõike 1 tekstis seda eristust tehtud. Seega võivad kõikide arvutiprogrammi kasutuslitsentsi lepingute tingimused reguleerida kõiki selle kasutamise külgi, sealhulgas laadimist ja käivitamist ning vigade parandamist.

34. See ei ole nii ebamõistlik, kui esmapilgul tundub. Loomulikult on raske ette kujutada programmi kasutuslitsentsi, mis keelaks täielikult selle kasutamise. Siiski võib programmi kasutamist piirata, näiteks selles osas, mis puudutab arvutite hulka, kuhu programmi võib installeerida ja kus neid võib kasutada, mistõttu selle laadimine ja käivitamine lisaarvutites on keelatud, sealhulgas juhul, kui seda teeb sama omandaja.¹⁸ See kehtib seda enam vigade parandamise puhul, mis tavapäraselt ei kuulu arvutiprogrammi otstarbekohaseks kasutamiseks vajalike toimingute hulka. Vigade parandamise õigus võib seega jääda ainuüksi autoriõiguse omajale, ilma et see mõjutaks programmi kasutuslitsentsi kooskõla.¹⁹

35. Euroopa Kohtu järeldust kohtuotsuses SAS Institute²⁰, mille kohaselt ei või tulenevalt direktiivi 91/250 põhjendusest 17 arvutiprogrammi kasutamiseks vajalikku laadimist ja käivitamist lepinguga keelata, mõistan ma seega nii, et kasutuslitsents, mis keelab täielikult selleks kasutamiseks vajalikud toimingud, oleks oma olemuselt vastuoluline.²¹ Seevastu ei saa seda järeldust minu arvates tõlgendada nii, et see annab nimetatud põhjendusele iseseisva õigustloova väärtuse.

36. Mis puudutab täpsemalt vigade parandust, siis tõlgendus, mille kohaselt lepinguga ei ole võimalik välistada programmi omandaja õigust seda teha, tekitaks tasakaalustamatuse autoriõiguste omajate kahjuks. See tasakaalustamatus oleks seda suurem, kui Euroopa Kohus järgib minu käesolevas ettepanekus pakutud vastust ja leiab, et omandajale tuleb anda õigus programmi selle parandamiseks dekompileerida, ilma õiguste omajalt selleks enne luba küsimata. See võtaks õiguste omajalt nimelt igasuguse võimaluse selle dekompileerimisega mitte nõustuda.²²

37. See küsimus ei paista aga olevat põhikohtuasjas käsitletavatel asjaoludel oluline. Kohtutoimikust nähtub nimelt, et Top Systemi ja Selori vahelises lepingus ei ole ühtegi tingimust, mis keelaks Seloril Top Systemi arvutiprogrammides vigu parandada, või vähemasti see äriühing ei tugine eelotsusetaotluse esitanud kohtus nendele tingimustele. Seloril on seega direktiivi 91/250 artikli 5 lõike 1 alusel õigus asjaomastes programmides vigu parandada.

38. Seega tuleb järgnevalt analüüsida, kas see säte võimaldab arvutiprogrammi omandajal seda programmi vigade parandamise eesmärgil dekompileerida. Esitan selle analüüsi alustuseks mõningad selgitused mõiste „dekompileerimine“ kohta.

¹⁷ Vt ettepanek: nõukogu direktiiv arvutiprogrammide õiguskaitsse kohta (KOM(88) 816 (lõplik)), mille komisjon esitas 5. jaanuaril 1989.

¹⁸ Vastupidi direktiivi 91/250 artikli 5 lõikele 3 ei ole selle direktiivi artikli 5 lõikes 1 mainitud mitte programmi koopia kasutajat, vaid programmi omandanud isikut, sõltumatult omandatud koopiade arvust.

¹⁹ Lisaks kehtivad arvutiprogrammide kasutuslepingute suhtes muud õigusnormid, nagu lepinguõiguse, tarbijakaitsse või konkurentsi alased normid. Need normid piiravad poolte lepinguvabadust, kaistes arvutiprogrammide omandajaid kuritarvituste eest, mida võivad toime panna nende programmide autoriõiguste omajad.

²⁰ 2. mai 2012. aasta kohtuotsus (C-406/10, EU:C:2012:259, punkt 58).

²¹ Kuivõrd see on vastuolus arvutiprogrammi kasutuslepingu eesmärgi endaga.

²² Ei saa aga välistada, et dekompileerimist teostatakse õigusvastasel eesmärgil, mis ei ole seotud vigade parandusega.

Mõiste „dekompileerimine“

39. Nagu ma juba märkisin,²³ peab arvutiprogrammi, mille programmeerija on kirjutanud inimesele arusaadavas programmeerimiskeeles, seejärel teisendama arvutile arusaadavasse vormi, see tähendab masinakeelde. Seda toimingut teostatakse spetsiaalse programmi – kompilaatori – abil ning seda nimetatakse „kompileerimiseks“. Programmeerimiskeeles programmeeritud versiooni nimetatakse „lähtekoodiks“ ning masinakeelset versiooni „objektkoodiks“. Tegemist ei ole pelgalt programmi kahendkoodi ümber kirjutamisega, vaid lähtekoodis funktsionaalselt ja abstraktselt väljendatud käskude „tõlkimisega“ konkreetseteks käskudeks arvuti protsessori teatud arhitektuuriga osade jaoks. Teatud programme, mis on kirjutatud masinakeelele lähedasemates programmeerimiskeeltes (nn „madalkeeled“), ei kompileerita, vaid assembleeritakse. See on kompileerimisega analoogne protsess ning kuivõrd direktiivis 91/250 ei ole nende kahe protsessi vahel vahet tehtud, tuleb sedastada, et kompileeritud ja assembleeritud programme peab õigusnormide seisukohast kohtlema samamoodi.

40. Arvutiprogramme levitatakse tavaliselt üksnes objektkoodi kujul. Objektkood ei ole aga inimesele mõistetav. Arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isik peab juhul, kui ta soovib teada programmi sisu ja teha sinna muudatusi, eelkõige vigade parandamiseks, seega muutma tema valduses oleva objektkoodi inimesele arusaadavas vormis programmiks, see tähendab programmeerimiskeeles väljendatud programmiks. See toiming, mida nimetatakse „dekompileerimiseks“, seisneb selles, et protsessorile suunatud objektkoodis kirjutatud käskudest luuakse taas programmi funktsionaalsed käsud. Dekompileerimine on seega teatud sorti „pöördkonstrueerimine“ (*reverse engineering*), see tähendab toiming, mille kaudu saab lõpptootest lähtudes jõuda keeruka töövahendi ülesehituse tundmiseni, ning mida kasutatakse arvutiprogrammide suhtes.

41. Dekompileerimine ei võimalda siiski taastada asjaomase arvutiprogrammi algset lähtekoodi. Nimelt kaob kompileerimisprotsessi käigus lähtekoodis sisaldunud teatud teave, mis ei ole arvuti protsessori toimimiseks vajalik, ning dekompileerimisprotsess ei võimalda seda taastada. Lisaks võib sama lähtekood anda pärast kompileerimist erinevaid tulemusi, sõltuvalt kompilaatori seadistusest. Dekompileerimise tulemus kujutab endast seega programmi kolmandat versiooni, mida kutsutakse sageli „kvaasi-lähtekoodiks“. Sellegipoolest võib nõnda dekompileeritud programmi uuesti kompileerida toimivaks objektkoodiks.

Dekompileerimine kui osa autori ainuõigusest

42. Küsimusele, kas arvutiprogrammi dekompileerimine on hõlmatud autori ainuõigustega, mis on määratletud direktiivi 91/250 artikli 4 punktides a ja b, vastasid käesolevas asjas seisukohad esitanud huvitatud pooled üksmeelselt jaatavalt. Komisjon andis selle kohta üksikasjaliku vastuse. Ta märkis sisuliselt, et kuigi nendes sätetes ei ole otseselt viidatud dekompileerimisele kui sellisele, kuulub nende alusel selgelt autori ainuõiguste alla teatud hulk toiminguid, mis üheskoos moodustavad dekompileerimisprotsessi, nagu arvutiprogrammi reprodutseerimine ja muutmine.

43. Jagan seda seisukohta.

²³ Vt käesoleva ettepaneku punkt 5.

44. Nimelt kohaldatakse vastavalt direktiivi 91/250 artikli 1 lõike 2 esimesele lausele selle direktiivi kohast kaitset arvutiprogrammi kõigi avaldumisvormide suhtes. Nagu aga Euroopa Kohus on juba otsustanud, kujutavad nii arvutiprogrammi lähte- kui ka objektcode endast sama arvutiprogrammi kaht avaldumisvormi, ning mõlemad on kaitstud.²⁴ Ühest vormist teise üleminekuks on seega vaja programmi reprodutseerimist ja muutmist.

45. Mis puudutab dekompileerimist, siis see seisneb (kaitstud) objektcode kujul programmi muutmises „kvaasi-lähtekoodiks“. Viimane kujutab endast programmi muutmise tulenevat reprodutseerimist, kusjuures see muutmine kujutab endast masinakeele tõlkimist programmikeelde. Niisugune reprodutseerimine kuulub direktiivi 91/250 artikli 4 punkti b alusel sõnaselgelt programmi autori ainuõiguse alla.

46. Seda kinnitab ka kõnealuse direktiivi põhjendus 19, mille kohaselt „arvutiprogrammi koodi kuju loata reprodutseerimise, tõlkimise, kohandamise või muutmise puhul on tegemist autori ainuõiguste rikkumisega“.

47. Lõpetuseks võib viimase kinnituse selle kohta, et dekompileerimine kuulub direktiivi 91/250 artikli 4 punktide a ja b alla, leida selle direktiivi artikli 6 lõikest 1. Nimelt on selle direktiivi artiklis 6 „Dekompileerimine“ viidatud „koodi reprodutseerimi[sele] ja selle vormi tõlkimi[sele] [kõnealuse direktiivi] artikli 4 punktide a ja b tähenduses“.²⁵ Seega on tegemist mõiste „dekompileerimine“ kaudse määratlusega direktiivi 91/250 tähenduses ning see määratlus viitab sõnaselgelt arvutiprogrammi autori ainuõigustele, mis on loetletud selle direktiivi artikli 4 punktides a ja b.

48. Seega tuleb järeldada, et arvutiprogrammi dekompileerimine kuulub selle programmi autori ainuõiguste alla, mis on ette nähtud direktiivi 91/250 artikli 4 punktides a ja b.

Dekompileerimise kuulumine direktiivi 91/250 artikli 5 lõike 1 kohaldamisalasse

49. Käesoleva ettepaneku eelmises punktis tehtud järeldus eeldab, et vastus küsimusele, kas dekompileerimise suhtes kehtib direktiivi 91/250 artikli 5 lõikes 1 ette nähtud erand (või õigemini piirang), peab olema jaatav. Selles osas nõustun komisjoniga.

50. Selle sätte kohaselt on arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isikul nimelt õigus teostada kõiki direktiivi 91/250 artikli 4 punktides a ja b loetletud toiminguid, kui sellised toimingud on vajalikud selle arvutiprogrammi kasutamiseks, kaasa arvatud vigade parandamiseks. Seega on täiesti loogiline, et kui dekompileerimine või seda moodustavad toimingud, nagu reprodutseerimine ja koodi muutmine, kuuluvad selle direktiivi artikli 4 punktide a ja b kohase kaitse alla, peavad need toimingud tingimata kuuluma ka selle direktiivi artikli 5 lõike 1 kohaldamisalasse.

51. Top Systemi poolt esitatud nende sätete tõlgendusega, mille kohaselt kuulub dekompileerimine autori ainuõiguste alla direktiivi 91/250 artikli 4 punktide a ja b alusel, kuid jääb välja selle direktiivi artikli 5 lõikes 1 ette nähtud erandi alt, ei saa nõustuda. Nende sätete ülesehitus ja sõnastus näitavad selgelt, et need kaks tõlgendust ei saa kumuleeruda.

²⁴ 2. mai 2012. aasta otsus SAS Institute (C-406/10, EU:C:2012:259, punktid 37 ja 38).

²⁵ Kohtujuristi kursiiv.

Direktiivi 91/250 artikli 6 mõju

52. Top System väidab siiski, et tulenevalt direktiivi 91/250 artiklist 6 peaks selle direktiivi artikli 5 lõiget 1 tõlgendama teistmoodi, kui ma eespool välja pakkusin. See äriühing väidab nimelt, et kõnealuse direktiivi artikkel 6 moodustab teatud sorti *lex specialis*'e ning on ainus dekompileerimist puudutav säte. Asjaolu, et see säte on oma olemuselt *lex specialis*, jätab tema väitel dekompileerimise direktiivi 91/250 artikli 5 lõike 1 kohaldamisalast välja. Kuivõrd aga selle direktiivi artikkel 6 lubab dekompileerimist üksnes selleks, et kindlustada sõltumatult loodud arvutiprogrammide koostalitusvõime, on ilma autoriõiguse omaja loata teostatud dekompileerimine arvutiprogrammis vigade parandamiseks tema sõnul keelatud.

53. Need argumendid ei kannata siiski kriitikat.

54. Nagu ma juba märkisin, ei ole direktiivi 91/250 artikli 5 lõikes 1 loetletud erinevaid sellega hõlmatud toiminguid. Selles sättes on piiratud viitega kõnealuse direktiivi artikli 4 punktidele a ja b, vabastades kohustusest saada autoriõiguse omaja luba selle artikli 4 punktides a ja b „osutatud toiminguteks“, kui need toimingud on vajalikud arvutiprogrammi kasutamiseks. Pealegi ei sisalda see säte ühtegi tingimust, mis puudutaks nimetatud direktiivi artiklit 6.

55. Seevastu direktiivi 91/250 artikli 6 lõige 1 puudutab selle direktiivi artikli 4 punktidega a ja b hõlmatud toimingute hulgast kaht konkreetset kategooriat, nimelt „koodi reprodutseerimist“ ja „selle vormi tõlkimist“, ning seda juhul, kui need toimingud on vältimatud, et saada teavet, mis on vajalik sõltumatult loodud arvutiprogrammi ja teiste programmide koostalitusvõime saavutamiseks, see tähendab erineval eesmärgil, kui on nimetatud selle direktiivi artikli 5 lõikes 1.

56. Mitte miski ei viita seega sellele, et direktiivi 91/250 artikkel 6 oleks selle direktiivi artikli 5 lõike 1 suhtes *lex specialis*. Neil kahel sätel on erinev kohaldamisala, sest need puudutavad kaht erinevat olukorda. Artikli 5 lõige 1 puudutab arvutiprogrammi kasutamiseks, sealhulgas vigade parandamiseks vajalikke toiminguid, samas kui artikkel 6 puudutab toiminguid, mis on vajalikud sõltumatult loodud programmide koostalitusvõime tagamiseks. Need kaks sätet on seega teineteisest sõltumatud ning nende vahel ei ole mingit *lex specialis-lex generalis* suhet.

57. Top Systemi argument, et direktiivi 91/250 artikkel 6 on ainus säte, mis lubab arvutiprogrammi dekompileerimist, tuleb seega tagasi lükata.

Direktiivi 91/250 ettevalmistavate materjalide mõju

58. Järeldust, et direktiivi 91/250 artikli 5 lõige 1 hõlmab arvutiprogrammi dekompileerimist selles vigade parandamise eesmärgil, ei lükka vastupidi Top Systemi väidetule ümber selle direktiivi ettevalmistavatest materjalidest tulenev teave.

59. Ma ei nõustu seega Top Systemi argumentidega, mille ta esitas eelkõige vastuses Euroopa Kohtu küsimustele ja mille kohaselt näitavad direktiivi 91/250 ettevalmistavad materjalid, et kaitstud arvutiprogrammi dekompileerimine on võimalik üksnes selle direktiivi artiklis 6 määratletud asjaoludel ja eesmärkidel. Top Systemi viidatud dokumendid näitavad nimelt, et kohe direktiivi ettevalmistustöö algusest peale oli selge, et autorite ainuõigused, mis on määratletud selle direktiivi artikli 4 punktides a ja b, hõlmavad kaitstud programmi dekompileerimist. Kuna aga direktiivi 91/250 artikli 5 lõige 1 võimaldab programmi õiguspäraselt omandanud isikul teostada kõiki selle direktiivi artikli 4 punktides a ja b loetletud toiminguid, kui need on vajalikud programmi kasutamiseks, sealhulgas vigade parandamiseks, hõlmab see

tingimata ka dekompileerimist. Direktiivi 91/250 õigusloomeprotsessi ajal toimunud arutelu, mille tulemusena lisati komisjoni algsesse eelnõusse selle direktiivi praegune artikkel 6, käsitles niisiis dekompileerimist, mida teostatakse *väljaspool* tavapärasest arvutiprogrammi kasutamist ning seega väljaspool selle direktiivi artikli 5 lõikes 1 ette nähtud raamistikku. See puudutas nimelt dekompileerimist sõltumatute autorite loodud programmide koostalituse eesmärgil.

60. Seega on väär väita, nii nagu seda teeb Top System, et dekompileerimise küsimus on direktiivi 91/250 artikli 5 alt lõplikult välja jäetud. Selleks, et dekompileerimine jääks selle direktiivi artikli 5 lõike 1 alt välja, peaks see jääma välja ka selle direktiivi artikli 4 punktide a ja b alt, mis eemaldaks selle täielikult autori ainuõiguste alt, kuivõrd puuduvad muud sätted, mis võiksid tagada talle kaitset dekompileerimise eest. Niisugune järeldus oleks aga absurdne.

61. Direktiivi 91/250 ettevalmistavad materjalid näitavad nimelt vaid seda, et esialgselt mõttest lisada koostalitusvõime eesmärgil dekompileerimist käsitlev erand selle direktiivi artikli 5 eraldi lõikega (mis oleks erinev selle lõikest 1) loobuti ning selle asemel loodi selle erandi kohta uus üksikasjalikum artikkel. See ei mõjuta aga mitte mingil viisil kõnealuse direktiivi artikli 5 lõike 1 ulatust.

62. On tõsi, et nõukogu piiras oluliselt selle uue erandi ulatust. Ta jättis muu hulgas kõrvale komisjoni algul esitatud idee lubada dekompileerimist selleks, et hooldada äsja loodud programmi, millel on koostalitusvõime dekompileeritud programmiga. Seda seletab minu arvates asjaolu, et direktiivi 91/250 artikli 9 lõike 1 teise lause kohaselt ei saa seda erandit vältida lepingu teel, vastupidi artikli 5 lõikes 1 sätestatule. Eesmärk oli seega kaitsta autoriõiguste omajaid kuritarvituste eest. Sellegipoolest teostatakse dekompileerimist sellisel juhul eesmärkidel, mis jäävad väljapoole programmi tavapärasest kasutamisest.²⁶

63. Seega jagan komisjoni arvamust, mille kohaselt ei võimalda direktiivi 91/250 ettevalmistavad materjalid jõuda erinevatele järeldustele, kui need, mida saab teha selle direktiivi artikli 5 lõike 1 grammatilisest ja süstemaatilises tõlgendamisesest.

Vastuse ettepanek

64. Seega teen ettepaneku vastata esimesele eelotsuse küsimusele, et direktiivi 91/250 artikli 5 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see võimaldab arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isikul seda programmi dekompileerida, juhul kui see on vajalik selle toimimist mõjutavate vigade parandamiseks.

Teine eelotsuse küsimus

65. Teise eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas juhul, kui direktiivi 91/250 artikli 5 lõiget 1 peaks tõlgendama nii, et see võimaldab arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isikul seda programmi dekompileerida, juhul kui see on vajalik vigade parandamiseks, peavad selle dekompileerimisega olema täidetud kõnealuse direktiivi artiklis 6 seatud tingimused või muud tingimused.

²⁶ Lisaks, nagu ma edaspidi seletan, ei võimalda direktiivi 91/250 artikli 5 lõige 1 minu arvates arvutiprogrammi dekompileerimist dekompileeritud programmi hooldamiseks, välja arvatud vigade parandamiseks kitsas tähenduses (vt käesoleva ettepaneku punktid 75 ja 76).

Direktiivi 91/250 artiklist 6 tulenevate nõuete kohaldatavus

66. Direktiivi 91/250 artikliga 6 kehtestatakse arvutiprogrammi autoriõiguse omaja ainuõigustest erand, millega võimaldatakse selle programmi decompileerimist, kui see on vajalik selleks, et tagada teise sõltumatult loodud programmi kokkusobivus kõnealuse programmiga. Selle erandiga kaasneb teatud hulk selles sättes loetletud tingimusi ja keelde.

67. Vastavalt minu analüüsile²⁷ on direktiivi 91/250 artikkel 6 sõltumatu selle direktiivi artiklist 5, iseäranis selle artikli lõikest 1. Kõnealuse direktiivi artikliga 6 kehtestatud erandil on erinev kohaldamisala ja eesmärgid kui sama direktiivi artikli 5 lõikes 1 ette nähtud erandil ning selles on ka erinevalt määratletud sellega lubatud toimingud.

68. Direktiivi 91/250 artiklis 6 kehtestatud nõuded ei ole seega ei vahetult ega analoogia alusel kohaldatavad selle direktiivi artikli 5 lõikes 1 ette nähtud erandi suhtes.

69. See ei tähenda siiski seda, et viimati nimetatud erandi kohaldamisel ei pea täitma ühtegi nõuet.

Kohaldatavad nõuded

70. Direktiivi 91/250 artikli 5 lõike 1 sõnastust arvestades kaasnevad selle sättega ainuõiguste suhtes kehtestatud erandiga nimelt teatud tingimused ja piirangud.²⁸

71. Esiteks saab seda erandit kasutada ainuüksi arvutiprogrammi õiguspärane omandaja. See punkt ei paista põhikohtuasjas probleeme tekitavat ning seda ei ole seega vaja pikemalt käsitleda.

72. Teiseks peavad teostatud toimingud, käesolevas asjas toimingud, mis üheskoos moodustavad arvutiprogrammi decompileerimise,²⁹ olema vajalikud selleks, et võimaldada kasutada seda programmi vastavalt selle otstarbele, ning täpsemalt vigade parandamiseks. Selle tingimuse kohta peab tegema järgmised märkused.

73. Esimesena tuleb määratleda „vea“ mõiste. Nimelt võib juba asjaolu ise, et arvutiprogrammis on viga, kujutada endast vaidlusteemat programmi autori ja kasutaja vahel.³⁰ Miski, mis kasutaja vaatepunktist võib kujutada endast viga, võib kõnealuse programmi autori vaatevinklist olla soovitud funktsioon või omadus. Kuigi direktiivis 91/250 ei ole seda mõistet määratletud, võib selle määratluse siiski tuletada kõnealuse direktiivi artikli 5 lõike 1 sõnastusest ja eesmärgist.

74. Selle sätte sõnastuse kohaselt peavad arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isiku teostatud toimingud võimaldama seda, et ta „saaks seda [programmi] vastavalt tema otstarbele kasutada, kaasa arvatud selle vig[u] paranda[da]“. Vigade parandamine kuulub seega programmi otstarbekohase kasutamise alla.

²⁷ Vt eelkõige käesoleva ettepaneku punktid 52–56.

²⁸ Vt eelkõige Janssens, M.-Ch., *op. cit.*, lk 127.

²⁹ Vt käesoleva ettepaneku punktid 45–47.

³⁰ Põhikohtuasjas eitab Top System seda, et asjaomases programmis oli viga, kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus toob välja ekspertiisi, millega tuvastati selle vea olemasolu.

75. Arvutiprogrammi otstarve on see, mille on määratlenud selle autor või, vastavalt olukorrale, see, mille on kokku leppinud programmi tarnija ja omandaja selle omandamise käigus. Viga on seega rike, mis takistab programmi kasutamist vastavalt selle otstarbele. Ainuüksi selliste vigade parandamine võib õigustada toiminguid, sealhulgas dekompileerimist, mida kasutaja teostab ilma autoriõiguse omaja loata.

76. Seevastu ei kujuta programmi mitte mingisugune muutmine või parandamine võrreldes selle esialgse otstarbega endast vigade parandamist, mis niisuguseid toiminguid õigustaks. See puudutab eelkõige programmi uuendamist seoses tehnoloogia arenguga. Teisisõnu: arvutiprogrammi tehniline vananemine ei kujuta endast direktiivi 91/250 artikli 5 lõike 1 tähenduses viga.

77. Kuivõrd arvutiprogrammid mitte ainult ei kujuta endast tarbeteoste liiki, vaid lisaks sellele kuuluvad ka sektorisse, kus tehnoloogia areng on iseäranis kiire, siis on normaalne, et need aja jooksul vananevad. Selle vananemise kõrvaldamine arvutiprogrammide uuendamise teel või lausa nende asendamise teel uute programmidega kuulub aga nende programmide kui autoriõiguse kaitse objektide tavapärase kasutamise alla ning seega selle õiguse omajate õiguste alla.

78. Teisena peab arvutiprogrammi kasutaja sekkumine olema vajalik taotletava eesmärgi seisukohast. Käesoleval juhul on küsimus selles, kas ja millisel määral on arvutiprogrammi dekompileerimine selle vigade parandamiseks vajalik.

79. Kindlasti on vigu, mida saab parandada ilma programmi lähtekoodile juurde pääsemata, kas kasutaja poolt „käsitsi“ või siis vastava tarkvara abil. Käesolevas asjas paistavad aga seisukohad esitanud pooled olevat ühel meelel selles osas, et niisuguseks parandamiseks on enamasti vaja teha muudatusi programmi koodi endasse. Kuivõrd objektikood ei ole inimesele mõistetav, siis nõuab selline parandamine juurdepääsu algsele lähtekoodile või objektikoodi tõlkimist lähtekoodiks („kvaasi-lähtekoodiks“³¹). Seega tekib järgmine küsimus: millistel asjaoludel õigustab see vajadus seda, et programmi õiguspäraselt omandanud isik selle dekompileerib?

80. Top System väidab, et niisugused juhtumid on väga haruldased ja erakordsed. Selle äriühingu väitel on enamikus olukordades arvutiprogrammi õiguspärasel omandajal juba lähtekood olemas või autoriõiguse omaja võib talle selleks juurdepääsu anda või siis on vigade parandamine hoolduslepingu kohaselt autoriõiguse omaja ülesandeks.

81. Jätan kõrvale võimaluse, kus õiguspärasel omandajal on olemas programmi kompileerimata või juba kompileeritud versioon, see tähendab juurdepääsu lähtekoodile. On selge, et selles olukorras ei ole dekompileerimine vajalik. Probleemaatilisem on suhe selle omandaja ja arvutiprogrammi autoriõiguse omaja vahel ning nende vastastikused kohustused. Sellegipoolest ei ole antud juhul küsimus mitte vajaduses dekompileerida programm selle vigade parandamiseks, vaid direktiivi 91/250 artikli 5 lõike 1 kohaldamise tingimuses, see tähendab seda keelavate lepingutingimuste puudumises.

82. Olgu meenutatud, et direktiivi 91/250 artikli 5 lõiget 1 kohaldatakse „konkreetsete lepingutingimuste puudumisel“. Teisisõnu võib programmi omandamise leping korraldada programmi kasutamist, sealhulgas vigade parandamist, piirates omandaja võimalust teostada selleks parandamiseks omaja ainuõiguste alla kuuluvaid toiminguid. See piirang võib minna kuni

³¹ Vt käesoleva ettepaneku punkt 41.

selleni, et omandajal on vigade parandamine täielikult keelatud.³² Niisugusel juhul selles sättes ette nähtud erandit ei kohaldata ning omandaja toimingud peavad piirduma lepingu alusel lubatud toimingutega.

83. Seevastu juhul, kui pooltevahelises lepingus niisugust piirangut ei ole, on arvutiprogrammi õiguspärasel omandajal minu arvates vabadus teostada direktiivi 91/250 artikli 4 punktides a ja b loetletud toiminguid, sealhulgas programmi dekompileerida, kui see osutub vajalikuks, eelkõige vigade parandamise jaoks. Sellel omandajal ei ole programmi autoriõiguse omaja suhtes muid kohustusi. Ta ei ole seega kohustatud paluma autoriõiguse omajalt vigade parandamist ega juurdepääsu programmi lähtekoodile ning ta ei pea pöörduma kohtusse, et see kohustaks õiguste omajat teatud toimingut sooritama. Kuigi need kohustused ei tulene selle direktiivi artikli 5 lõikest 1, peab seevastu silmas pidama, et dekompileerimine on vaevaline, kulukas ja ebakindlate tagajärgedega protsess. Praktikas võtavad kasutajad selle tehnika appi üksnes viimase võimalusena.³³

84. Loomulikult tuleb kohtul, kelle alluvusse asi kuulub, teha kohtuvaidluse korral kindlaks arvutiprogrammi omandamislepingu poolte õiguste ja kohustuste täpne sisu.

85. Kuigi vea parandamiseks on sageli vaja muuta üliväikest arvutiprogrammi koodi osa, võib selle osa üles leidmine nõuda olulise osa või lausa terve programmi dekompileerimist. Seega ei saa niisugust dekompileerimist pidada vea parandamiseks ebavajalikuks, sest see muudaks parandamise võimatuks ja kaotaks direktiivi 91/250 artikli 5 lõikes 1 ette nähtud erandi kasuliku mõju. Arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isikul ei ole seega selle sätte alusel õigus programmi dekompileerida mitte üksnes sellel määral, mis on vajalik otseses mõttes vea parandamiseks, vaid ka selle vea ja muutmist vajava programmiosa otsimiseks.

86. Lõpetuseks tuleb nentida, et direktiivi 91/250 artikli 5 lõikes 1 ei ole dekompileerimise kaudu saadud teabe kasutamise kohta kordagi mainitud niisuguseid piiranguid nagu need, mis on sätestatud selle direktiivi artikli 6 lõikes 2. Siiski ei tulene sellest, et arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isikul, kes on selle programmi vigade parandamise eesmärgil dekompileerinud, on vabadus kasutada seejärel selle kompileerimise tulemust muudel eesmärkidel.

87. Nimelt näeb direktiivi 91/250 artikli 4 punkt b ette, et autori ainuõiguste alla ei kuulu mitte üksnes „arvutiprogrammide tõlkimine, kohandamine, korrastamine või muul moel muutmine,“ vaid ka „nende toimingute tulemuste reprodutseerimine“, see tähendab dekompileerimise puhul selle dekompileerimise tulemusel saadud lähtekood. Niisiis tuleb kõnealuse lähtekoodi igasuguseks reprodutseerimiseks, mida tehakse muul eesmärgil kui vigade parandamine, saada autoriõiguse omaja luba. Lisaks on selle direktiivi artikli 4 punktiga c keelatud arvutiprogrammi koopia avalik levitamine ilma selle programmi autoriõiguse omaja nõusolekuta, mis kehtib ka dekompileerimise tulemusena saadud lähtekoodi koopiatega suhtes.

³² Niisugune võimalus on minu arvates olemas, vaatamata direktiivi 91/250 põhjenduse 17 sõnastusele (vt käesoleva ettepaneku punktid 31–34).

³³ Seda dekompileerimise omandust on rõhutanud paljud autorid. Vt eelkõige Bing, J., *op. cit.*, lk-d 423 ja 424.

88. Seevastu direktiivi 91/250 artikli 1 lõige 2 näeb ette, et kaitstud ei ole teave, mis ei ole osa programmist endast, see tähendab ei kujuta endast mõnd selle avaldumisvormi.³⁴

89. Seega teen ettepaneku vastata teisele eelotsuse küsimusele, et direktiivi 91/250 artikli 5 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et kui arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isik decompileerib nimetatud sätte alusel seda programmi vigade parandamise eesmärgil, ei kehti selle decompileerimise suhtes kõnealuse direktiivi artiklis 6 kehtestatud tingimused. Niisugust decompileerimist saab aga teostada üksnes sedavõrd, kui see on kõnealuse parandamise jaoks vajalik, ning omandaja lepinguliste kohustuste piires.

Ettepanek

90. Esitatud kaalutlustest lähtudes teen seega Euroopa Kohtule ettepaneku vastata cour d'appel de Bruxelles'i (Brüsseli apellatsioonikohus, Belgia) esitatud eelotsuse küsimustele järgmiselt.

1. Nõukogu 14. mai 1991. aasta direktiivi 91/250/EMÜ arvutiprogrammide õiguskaitse kohta artikli 5 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see võimaldab arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isikul seda programmi decompileerida, juhul kui see on vajalik selle toimimist mõjutavate vigade parandamiseks.
2. Direktiivi 91/250 artikli 5 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et kui arvutiprogrammi õiguspäraselt omandanud isik decompileerib nimetatud sätte alusel seda programmi vigade parandamise eesmärgil, ei kehti selle decompileerimise suhtes kõnealuse direktiivi artiklis 6 kehtestatud tingimused. Niisugust decompileerimist saab aga teostada üksnes sedavõrd, kui see on kõnealuse parandamise jaoks vajalik, ning omandaja lepinguliste kohustuste piires.

³⁴ Pean märkima, et minu arvates ei võimalda see tõlgendus arvutiprogrammi autoriõiguse omajale vähem kaitset, kui on ette nähtud direktiivi 91/250 artikli 6 lõikes 2 sõltumatult loodud arvutiprogrammide koostalitusvõime eesmärgil teostatava decompileerimise puhul. Koostoimes selle direktiivi artikli 1 lõikega 2 saab selle direktiivi artikli 6 lõiget 2 nimelt tõlgendada üksnes nii, et mõiste „teave“ tähistab ainuüksi neid arvutiprogrammi elemente, mis on selle direktiivi alusel kaitstud, see tähendab selle programmi avaldumisvormi, mitte nende elementide „aluseks olevaid ideid ja põhimõtteid“. Lisaks tuletan meelde, et direktiivi 91/250 artikli 9 lõike 1 teise lause kohaselt ei saa selle direktiivi artikli 6 alusel teostatavat decompileerimist lepinguga välistada, vastupidi vigade parandamise otstarbel teostatavale decompileerimisele.